

**Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України**

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5-9 (10) КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ (6-7 КЛАСИ)
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**

**Укладач: Косенко Ю. М., канд. пед. наук, старший викладач
кафедри корекційної та інклюзивної освіти Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С. Макаренка.**

Київ - 2015

Пояснювальна записка

Процес соціалізації розумово відсталих осіб складний і довготривалий, успішність якого залежить від рівня сформованості життєво необхідних знань, умінь і навичок, лєвова частка яких формується у спеціальній школі. Одним із основних курсів у старших класах є «Історія України». Цей навчальний предмет передбачає ознайомлення учнів з найважливішими сторінками життя українського народу, його культурними досягненнями.

Метою курсу є:

– формування в розумово відсталих школярів знань про життя людей на території сучасної України з найдавніших часів до сьогодення, уявлень та елементарних понять про побут, звичаї, традиції, вірування, боротьбу за рідну землю наших предків у добу Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Гетьманщини, Російської та Австро-Угорської імперій, українських держав 1917-1920 років, УРСР, незалежної України;

– розвиток і корекція психічних процесів (мислення, пам'яті, уваги, уяви, сприймання), емоційно-вольової сфери, усного зв'язного мовлення, збагачення активного словника, просторової орієнтації тощо;

– виховання самостійності, активності, поваги до матеріальних і духовних здобутків попередніх поколінь, любові до Батьківщини, усвідомлення належності до українського народу та поваги до його історії.

Зміст програми складається з чотирьох частин: «Історія України IX-XVI століть» (7 клас), «Історія України XVI-XIX століть» (8 клас), «Історія України XX - початку XXI століть» (9 клас), «Основи правових знань» (10 клас).

Зміст предмета забезпечує розв'язання наступних завдань:

1) формування правильних історико-хронологічних, історико-просторових, фактологічних уявлень про основні події, явища і процеси, які відбувалися в житті українського народу;

2) усвідомлення учнями конкретно-історичних (на матеріалі одного-декількох уроків), загально-історичних (за результатами вивчення матеріалу одного чи декількох розділів) та основних соціологічних понять (на основі опрацювання всього курсу історії за певний клас);

3) формування вмінь:

- давати характеристику найважливішим історико-політичним діячам, оцінювати їх діяльність;

- визначати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями і явищами;

- знаходити історико-географічні об'єкти на сучасній, історичній та контурній карті;

- локалізувати найважливіші історичні події у часі, визначати їх віддаленість від сучасності;

- співставляти рік (подію) зі століттям, визначати його частину;

- визначати хронологічну послідовність, тривалість історичних подій;

- порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість;

- наводити приклади найвідоміших культурних пам'яток України;

- використовувати вивчені історичні поняття під час відповіді;

4) виховувати любов до Батьківщини, рідного краю, бережного відношення до природних і культурних пам'яток України, поважного й толерантного ставлення до представників інших національностей.

В основу програми з історії покладено дидактичні та спеціальні принципи корекційної педагогіки, враховано міжпредметні зв'язки, дотримано хронологічну послідовність історичних подій і явищ. На вивчення історії України

в школі відводиться дві години на тиждень. У програмі пропонується орієнтовний розподіл годин на опрацювання навчального матеріалу.

Формування історичних знань у розумово відсталих учнів – тривалий процес, який охоплює весь період вивчення курсу історії у спеціальній школі. Під час вивчення курсу передбачається формування нових історичних знань, та їх закріплення, актуалізація раніше вивченого матеріалу, корекція та контроль за рівнем засвоєння знань, систематизація та узагальнення навчального матеріалу з історії.

Залежно від дидактичних цілей у спеціальній школі вчитель повинен використовувати різноманітні типи уроків історії у спеціальній школі:

1) урок засвоєння нового навчального матеріалу, метою якого є оволодіння учнями новим матеріалом і новими способами діяльності;

2) урок формування і вдосконалення вмінь і навичок, який націлений на повторення і закріплення раніше засвоєних знань із застосуванням уже сформованих умінь і навичок, формування нових умінь та навичок, контроль за вивченням нового навчального матеріалу і вдосконаленням знань, умінь і навичок;

3) урок закріплення та застосування знань, умінь і навичок, що передбачає наявність в учнів певної кількості попередньо засвоєних знань, умінь і навичок, які шляхом послідовного розв'язання учнями навчальних завдань ведуть до досягнення дидактичної мети;

4) урок узагальнення та систематизації знань, націлений на вирішення таких основних дидактичних завдань, як перевірку і встановлення рівня оволодіння учнями основами теоретичних знань і способами пізнавальної діяльності, повторення і більш глибоке осмислення навчального матеріалу;

5) урок контролю і корекції знань, умінь і навичок, призначений для контролю за рівнем засвоєння учнями теоретичного матеріалу, сформованістю вмінь і навичок і їх корекції;

б) комбінований урок, націлений на вирішення декількох дидактичних завдань: пояснення нового матеріалу, його закріплення, повторення раніше вивченого, контроль і корекцію знань, умінь і навичок учнів.

Навчаючи історії розумово відсталих учнів вчитель повинен добирати найбільш важливі історичні факти, які підкреслюють хід історичних змін у певний період та водночас є доступними для розуміння й усвідомлення розумово відсталим учням. Враховуючи інтелектуальний розвиток учнів конкретного класу вчитель сам визначає кількість фактів, які необхідно розглянути на певному уроці; визначає ті факти, які потрібно локалізувати у часі й просторі, а які необхідно вивчити поверхово.

Працюючи з розумово відсталими учнями слід враховувати їх здатність до фрагментарного сприйняття історичних подій, усвідомлення ними фактів без логічних, причинно-наслідкових зв'язків, тому важливим у роботі з цією категорією осіб є хронологічно послідовний виклад навчального матеріалу з великою кількістю повторень, з підкресленням зв'язків матеріалу який вивчається з тим який розглядався на попередніх уроках, з актуалізацією раніше вивченого матеріалу, узагальненням історичних знань тощо.

Усвідомлення навчального матеріалу учнями є більш ефективним, за умови врахування вчителем рівня пізнавальних можливостей дітей, поєднання різних видів робіт, умілого використання живого слова. Розповідь вчителя повинна бути науково достовірною, емоційно насиченою, з наведенням яскравих прикладів. Важливим чинником у спеціальній школі є тривалість розповіді: занадто довга – втомлюватиме учнів, а стисла не дозволить усвідомити головного.

Сприятиме осмисленню історичного матеріалу супровід слів вчителя показом історико-географічних об'єктів на карті, записом нових понять, імен історичних діячів, природно-географічних назв на дошці, їх конкретизацією, шляхом опрацювання адаптованих уривків історичних документів, використання краєзнавчого матеріалу, який локалізує історичні події у певних географічних

межах і конкретизує загальновідомі історичні явища на прикладах місцевої історії.

Особливу увагу необхідно приділити роботі з підручником. Спеціальні школи забезпечені підручниками історії лише у 7-х і 8-х класах. Під час роботи з книгою важливим є формування в учнів умінь орієнтуватися у його методичному апараті, користуватися сторінками, змістом, тлумачним словником, хронологічним календарем, словником історико-географічних назв, додатковими текстами.

Важливий корекційно-розвивальний вплив відіграє робота учнів з ілюстраціями підручника. Жодна ілюстрація не повинна пройти повз уваги школярів. Створення чітких зорових образів – важливий елемент навчання історії, що попереджає небезпеку взаємозаміни схожих історичних подій, перенесення фактів певної епохи в інший історичний період. Доступними для розумово відсталих школярів є такі види робіт як знаходження пояснень ілюстрації у навчальному тексті, пояснення заголовку ілюстрації, її опис, побудова відповіді з опорою на ілюстрацію, використання її як джерела історичної інформації.

У 9-х класах викладання навчального матеріалу розумово відсталим учням відбувається за підручниками О. С. Кучерука «Оповідання з історії України» та (або) В. С. Власова і О. М. Данилевської «Вступ до історії України» для 5 класів. У 10-х класах спеціальної школи вивчення курсу «Основи правових знань» розраховано на роботу з підручниками О. Д. Наровлянського «Правознавство. Практичний курс» та (або) «Основи правознавства» за редакцією В. С. Журавського для 9 класів. Зазначені підручники розраховані на масову школу, насичені великою кількістю абстрактних понять і є складними для сприйняття навчального матеріалу розумово відсталими учнями. У цьому випадку важливим є спеціальне педагогічне опрацювання змісту навчальних

текстів, конкретизація матеріалу, використання наочних посібників, наведення прикладів, пояснююче читання тощо.

Успішність засвоєння історичного матеріалу у великій мірі залежить від володіння вчителем методикою корекційної роботи: оптимальним поєднанням словесних (розповідь, бесіда, пояснення, опис, інструктаж, пояснююче читання), наочних (демонстрація предметів старовини, використання фотографій, малюнків, портретів, картин, робота з сучасними, історичними, контурними картами, схемами, атласами і кінофрагментами) і практичних методів навчання (виконання різноманітних вправ і пізнавальних завдань), використанням особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, застосуванням диференційованого навчання у роботі з учнями I та II відділень, використанням не тільки репродуктивних, але й проблемних завдань у навчанні історії, застосуванням технічних засобів навчання, варіативним і багаторазовим повторенням у способах подачі історичного матеріалу, його закріпленням й актуалізацією, використанням інтерактивних методів навчання, які сприяють стимуляції розумово відсталих учнів до активної діяльності на уроках історії.

На уроках історії в спеціальній школі необхідно звертати увагу на розвиток усного зв'язного мовлення та збагачення словника розумово відсталих школярів. Для цього потрібно під час опитування сприяти використанню дітьми історичної термінології, вимагати від учнів розгорнутих відповідей, повторювати раніше вивчені слова, використовувати під час узагальнень найбільш важливі історичні поняття.

Усвідомлення розумово відсталими школярами історичних понять є одним із важливих показників засвоєння навчального матеріалу. Їх засвоєння означає осмислення учнями найбільш важливих специфічних ознак історичних фактів, оволодіння історичними подіями і явищами у найбільш суттєвих зв'язках і відношеннях. Оволодіння поняттями передбачає опанування не лише системою суттєвих ознак певного історичного явища, але й створення конкретного образу

на основі узагальненого відображення історичного процесу, у ході якого здійснюється перехід від простих до більш складних знань шляхом накопичення кількісних змін, які поступово призводять до якісних.

Кращому осмисленню і запам'ятовуванню змісту історичного матеріалу сприятиме використання домашніх завдань, які поєднують теоретичну і практичну складову, і будуть адекватними до пізнавальних можливостей конкретного учня.

Критерії оцінювання навчальних досягнень розумово відсталих учнів з історії

Засвоєння історичних знань у розумово відсталих учнів відбувається під час спеціально організованого навчання. Для об'єктивного оцінювання навчальних досягнень з історії необхідне врахування основних критеріїв змістового, операційно-організаційного та стимулюючо-мотиваційного компонентів навчальної діяльності школярів.

Найбільш адекватними показниками змістового компонента при визначенні рівня засвоєння навчального матеріалу з історії є повнота, правильність та усвідомленість.

Під повнотою розуміється відтворення обсягу навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою; відтворення всіх характеристик, ознак об'єкта вивчення (від фрагментарного до відтворення у повному обсязі).

Усвідомлення розглядається як розуміння, мислительний процес, спрямований на виявлення в історичному матеріалі загальних, істотних властивостей та зв'язків і здобуття знань про нього.

Під правильністю розглядається критерій, згідно з яким оцінюється відповідність відтворюваного змісту історичного матеріалу, закладеного в навчальну програму (від не завжди точного до правильного відтворення).

Актуальним в оцінюванні навчальних досягнень розумово відсталих учнів є операційно-організаційний компонент, а саме рівень самостійності опрацювання навчального матеріалу. Самостійність виконання завдань передбачає контроль учителем учнів під час застосування теоретичних знань та пов'язаних з ними вмінь і навичок, допомогу їм на практичному (спільне виконання дії з учителем), вербальному (пояснення, підказка, вказівка), загальному (підтримка, схвалення, активізація уваги) рівнях та допомогу в окремих випадках.

Щодо стимулюючо-мотиваційного компонента, важливими критеріями є стимулювання в учнів бажання поліпшити власні результати, розвиток пізнавальної активності, формування позитивних мотивів до вивчення історії.

Важливим показником в оцінюванні знань і вмінь розумово відсталих школярів є їх міцність, адже лише ті знання, вміння, і навички, які дитина може відтворити у необхідний момент у різних життєвих ситуаціях, свідчать про не механічне заучування матеріалу, а свідоме й ґрунтовне його засвоєння, глибоке розуміння істотних ознак історичних подій і явищ, зв'язків і відношень між ними і в середині них.

Знання учнів оцінюються за рівнями, кожному з яких відповідає певний вид розумової діяльності та кількість балів:

I рівень (низький) – від 1 до 3 балів. I-му рівню відповідає пасивна діяльність, для якої достатні сприймання, розрізнення та усвідомлення лише окремих історичних знань.

II рівень (середній) – від 4 до 6 балів. II-й рівень – репродуктивний, якому притаманне відтворення засвоєних знань та застосування їх у різних видах практичних робіт за зразком.

III рівень (достатній) – від 7 до 9 балів. III-й рівень характеризується репродуктивно-продуктивним типом діяльності, показовим для якого є застосування усвідомлених історичних знань у змінених навчальних ситуаціях, перенесення способів виконання на аналогічні завдання.

IV рівень (високий) – нараховується від 10 до 12 балів. IV-й рівень – продуктивний і передбачає під час виконання завдань задіявання продуктивного типу розумової діяльності, що характеризується самостійним перетворенням способів виконання навчальних завдань і перенесенням їх на виконання інших видів діяльності.

Кожному рівню відповідають свої якісні та кількісні характеристики.

Рівень навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з історії
1	2	3
I рівень (низький)	1	Учень не має елементарних уявлень з теми. Не володіє жодним історичним поняттям. Допомогу вчителя не сприймає. Не висловлює власної думки. Не усвідомлює суті теоретичних і практичних завдань, не виконує їх навіть за значної практичної допомоги вчителя. До навчання ставиться пасивно. Потребує постійного контролю з боку вчителя, індивідуального підходу та посиленого спонукання до навчальної діяльності.
	2	Учень за значної практичної допомоги вчителя, частково, нелогічно і переважно не правильно відтворює навчальний матеріал. За допомогою вчителя висловлює власну думку на рівні «так-ні». Пасивно відноситься до навчання. Потребує постійного контролю з

		боку вчителя та посиленого спонукання до навчальної діяльності.
	3	Учень за значної допомоги вчителя фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу з теми (розділу), має нечіткі уявлення про події та явища, які вивчаються. За практичної допомоги вчителя виконує прості практичні завдання. Потребує постійного контролю з боку вчителя та посиленого спонукання до навчальної діяльності.
II рівень (середній)	4	Учень за допомогою вчителя відтворює менше половини навчального матеріалу. Відповіді фрагментарні, не логічні. Використовує вербальну допомогу вчителя. Практичні завдання у зошиті, атласі, контурній карті виконує за зразком чи після неодноразових пояснень, не усвідомлюючи суті завдань. виправляє помилки після неодноразових зауважень. Потребує постійного контролю з боку вчителя та спонукання до навчальної діяльності.
	5	Учень за вербальної допомоги вчителя фрагментарно відтворює навчальний матеріал. Розуміє інструкції. За допомогою вчителя усвідомлює суть завдань, виконує їх за зразком самостійно. виправляє помилки після зауважень. Потребує постійного контролю з боку вчителя та стимулювання до навчальної діяльності.
		Учень за вербальної допомоги вчителя відтворює основний зміст навчального матеріалу, не виокремлюючи причинно-наслідкових зв'язків, не пов'язуючи окремі історичні події у єдиний історичний процес. Виконує практичні завдання за зразком чи після детального інструктування,

	6	локалізує окремі історико-географічні об'єкти на історичній карті. Здатний самостійно виконати елементарні хронологічні завдання: співставити дату зі століттям. За допомогою вчителя застосовує сформовані знання та вміння у типових ситуаціях. Частково контролює власні дії, здатний самостійно знайти типову помилку. Більшість конкретно-історичних понять розуміє, не завжди пояснюючи їх. Потребує постійного контролю з боку вчителя.
III рівень (достатній)	7	Учень за загальної підтримки вчителя правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Відповідь не повна, недостатньо осмислена. За допомогою навідних запитань самостійно виокремлює деякі причинно-наслідкові зв'язки, але історичний процес сприймає фрагментарно, не пов'язуючи історичні події у єдиний хронологічно послідовний історичний процес. Намагається самостійно виконувати практичні завдання, локалізує більшу частину історико-географічних об'єктів на історичній карті, виконує більшість хронологічних завдань. Конкретно-історичні поняття розуміє, самостійно пояснюючи їх. Потребує поточного контролю вчителя.
	8	Учень за загальної підтримки вчителя правильно, але не у повному обсязі, відтворює навчальний матеріал. Знання безсистемні, не узагальнені, не свідомі. Намагається самостійно виокремлювати деякі причинно-наслідкові зв'язки. Самостійно виконує практичні завдання, локалізує більшу частину історико-географічних об'єктів на історичній карті, виконує більшість хронологічних завдань. Конкретно-історичні поняття розуміє, самостійно пояснюючи їх. За вербальної допомоги вчителя та за допомогою наочних посібників робить висновки. Потребує поточного контролю вчителя.
		Учень самостійно, лише у деяких випадках за загальної підтримки вчителя,

	9	розуміє і правильно відтворює навчальний матеріал. Обсяг відтвореної інформації не повний. Знання ще не мають певної системи. Сформовані знання застосовує у стандартних ситуаціях. Самостійно виокремлює більшість причинно-наслідкових зв'язків. Локалізує більшу частину історико-географічних об'єктів на історичній карті, виконує хронологічні завдання. Конкретно-історичні та деякі загальноісторичні поняття розуміє, самостійно пояснюючи їх. За незначної допомоги вчителя робить аналіз та узагальнення. До навчання відноситься позитивно, потребує поточного контролю вчителя.
IV рівень (високий)	10	Учень самостійно і правильно відтворює навчальний матеріал, у більшості випадків правильно оперує вивченими поняттями. Історичні знання свідомі, повні, але спостерігається порушення системи знань. Сформовані знання застосовує у стандартних ситуаціях. Самостійно виокремлює причинно-наслідкові зв'язки, локалізує історико-географічні об'єкти на історичній карті, виконує хронологічні завдання. Історичні поняття розуміє та пояснює їх. Знаходить потрібну інформацію у підручнику. Самостійно, але з незначними помилками, робить аналіз та узагальнення вивченого матеріалу. До навчання відноситься позитивно, потребує вибіркового контролю вчителя.
	11	Учень самостійно і правильно відтворює навчальний матеріал. Усвідомлює та пояснює загальноісторичні поняття, правильно оперує ними. Історичні знання (відповідно до вимог навчальної програми) свідомі, повні, але у деяких випадках безсистемні. Сформовані знання застосовує у стандартних ситуаціях. Самостійно виокремлює причинно-наслідкові зв'язки, локалізує історико-географічні об'єкти на історичній та сучасній карті, виконує хронологічні завдання. Знаходить

		потрібну інформацію у підручнику, активно користується словником, ілюстраціями підручника, додатковими текстами. Самостійно робить аналіз та узагальнення вивченого матеріалу. До навчання відноситься позитивно, потребує вибіркового контролю вчителя.
	12	Учень самостійно і правильно відтворює навчальний матеріал. Усвідомлює та пояснює загальноісторичні й соціологічні поняття, правильно оперуючи ними. Має міцні знання в межах вимог навчальної програми, використовує їх у стандартних та аналогічних ситуаціях. Самостійно виокремлює причинно-наслідкові зв'язки, локалізує історико-географічні об'єкти на історичній та сучасній карті, виконує хронологічні завдання. Називає провідних історичних діячів епохи, характеризує їх діяльність. Знаходить потрібну інформацію у підручнику та інших доступних джерелах. Самостійно робить висновки на основі порівняння, аналізу та узагальнення вивченого матеріалу. Озвучує власне відношення до історичних подій і явищ, мотивує його. До навчання відноситься позитивно, займає активну позицію.

7 клас				
№ п/п	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати
1	1	Вступ Вплив історії на життя людства. Ознайомлення учнів із завданнями курсу і структурою підручника.	Учні повинні знати: – предмет вивчення історії; – найважливіші винаходи людства і їх вплив на розвиток історії (видобування вогню, винахід колеса тощо). Учні повинні вміти: – застосовувати поняття «історія» (за допомогою вчителя); – орієнтуватися у структурі підручника, користуватися методичним апаратом.	Формування позитивного емоційного ставлення до вивчення історії. Розвиток пізнавальної активності на основі ознайомлення учнів з новим навчальним предметом.
2	4	Розділ І. Україна – незалежна держава Україна – наша Батьківщина. Національні символи України. Мала батьківщина. Походження назви рідного міста (села). Історія твоєї родини.	Учні повинні знати: – столицю, найбільшу річку, гори, моря які омивають територію України; – найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу; – національні символи держави; – назву гімну України; – пояснювати значення кольорів прапора України; – назву області в якій проживають, обласний центр; – тваринний і рослинний світ області проживання; – походження назви міста (села) в якому проживають (навчаються);	Формування уявлень про Україну, її символи, рідний край, родовід. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв географічних і природних об'єктів, тварин і рослин. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповіді про Україну та рідний край. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з картою. Виховання поважного ставлення до національної символіки та бережного відношення до природних багатств України.

			Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті столицю, найбільшу річку, гори, моря які омивають територію України, кордони країни; – знаходити та показувати на карті обласний центр, місто (село) проживання (навчання), кордони держави; – скласти власний родовід (за допомогою рідних).	
3	4	Розділ II. Знайомство з історією Історичні джерела: речові, усні та письмові. Відлік часу в історії. Лінія часу. Місце людини в історії. Ознайомлення з історичною картою. Найдавніше життя на території України. Місця стоянок.	Учні повинні знати: – одиниці виміру часу в історії – число, місяць, рік, половина століття, століття (вік); – найголовніші матеріальні та духовні надбання людства; – основні умовні позначення історичної карти; – спосіб життя найдавніших мешканців України. Учні повинні вміти: – позначати на лінії часу запропоновані дати; – визначати тривалість події; – співвідносити рік зі століттям, половиною століття; – розрізняти умовні позначення на історичній карті; – знаходити на карті місця стоянок первісних людей;	Формування уявлень про історичні джерела, відлік часу в історії, життя первісних людей. Розвиток мислення на основі здійснення класифікації історичних джерел, співставлення року події зі століттям і його половиною. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з картою. Виховання бережного ставлення до матеріальних і духовних надбань попередніх поколінь.

			– супроводжувати показ на карті словесним супроводом; – знаходити на карті відповідь на запитання вчителя.	
	1	Узагальнення		
4	5	Розділ II. Життя східних слов'ян Розселення східнослов'янських племен. Устрій східнослов'янських племен. Заняття східних слов'ян. Слов'янські поселення і житла. Вірування та звичаї східних слов'ян.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу; – види занять східних слов'ян; – про житла східних слов'ян; – головних слов'янських богів; – свята східних слов'ян. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті місця розселення східнослов'янських племен та їх найбільші міста (за допомогою вчителя); – позначати на контурній карті територію розселення слов'янських племен та їх найбільші міста (за допомогою вчителя); – словесно супроводжувати показ на карті; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – стисло розповідати про основні події розділу (за навідними запитаннями вчителя).	Формування і корекція уявлень про життя східних слов'ян. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, назв богів, ремесел, свят. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про життя, заняття, вірування і звичаї східних слов'ян. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків, визначення тривалості історичних подій. Розвиток просторової орієнтації у процесі знаходження на карті місця проживання східнослов'янських племен. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи з контурною картою та під час малювання знарядь праці й зброї слов'ян. Виховання любові до Батьківщини.
	1	Узагальнення		
5	8	Розділ III. Княжа Русь-Україна Князь Олег. Утворення Київської держави. Правління князя Ігоря.	Учні повинні знати: – основні поняття та події розділу; – найбільш відомі легенди про князів;	Формування і корекція уявлень про діяльність князів і життя народу за часів Київської держави.

		Внутрішня і зовнішня політика княгині Ольги. Князювання Святослава Хороброго. Київська держава за часів Володимира Великого. Запровадження християнства на Русі. Князь Ярослав Мудрий. «Руська правда». Зростання авторитету Київської держави. Наш край у добу Київської Русі.	– основні хронологічні дати розділу (1-3); – хронологічну послідовність правління князів Київської Русі (раніше-пізніше). Учні повинні вміти: – показувати на карті походи київських князів (за допомогою вчителя); – позначати на контурній карті походи давньоруських князів та місця битв (протягом декількох уроків); – словесно супроводжувати показ на карті; – визначати хронологічні межі правління князів Київської Русі та тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – встановлювати взаємозв'язок між історичними подіями (за допомогою вчителя); – розташовувати у хронологічній послідовності князів Київської Русі; – виділяти головну думку абзацу, уривка, тексту оповідання ; – складати план відповіді (за допомогою вчителя).	Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен князів, легенд, основних хронологічних дат розділу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями правителів і змінами у державі. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповіді про життя і діяльність князів Руси-України. Розширення активного словника учнів словами, що означають предмети вжитку, зброю, ремесла мешканців Київської Русі. Розвиток наочно-образного мислення на основі вивчення діяльності правителів Русі та роботи з наочністю. Розвиток словесно-логічного мислення на основі вивчення загальноісторичних понять «держава», «закон», «реформа», «християнство». Розвиток просторової орієнтації та уваги у процесі знаходження на карті міст Київської держави, сусідніх держав і племен, походів князів. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та з контурною картою. Розвиток уваги під час роботи з наочними посібниками.
--	--	---	--	--

				Виховання поваги до героїчного минулого наших предків у боротьбі за існування і розширення Київської держави.
	1	Узагальнення.		
6	10	Розділ IV. Культура Київської Русі Суспільно-політичний устрій Київської держави IX-XII століть. Церква за часів давньоруської держави. Розвиток ремісництва у Київській державі. Торгівля у добу Київської Русі. Побут мешканців Київської держави. Київ – столиця давньоруської держави. Міста Київської Русі. Архітектура й образотворче мистецтво східних слов'ян IX-XII століть. Кирило і Мефодій – засновники слов'янської писемності. Кирилиця. Поширення писемності. Літописи та інші твори тогочасної літератури. Усна народна творчість.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу; – устрій Київської держави; – найбільші міста Русі; – найвизначніші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва Київської держави (на основі наочних посібників); – головну ідею «Слова о полку Ігоревім»; – персонажів давньоруських казок, билин, легенд. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті Київ та інші міста Київської Русі; – позначати на контурній карті міста Київської Русі; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – встановлювати взаємозв'язок між кирилицею і сучасною абеткою; – складати план відповіді (за допомогою вчителя); – стисло розповідати про основні події розділу (за допомогою наочності чи плану); – співвідносити рік події зі століттям.	Формування і корекція уявлень про культурні здобутки Київської держави. Корекція процесів пам'яті, аналізу, синтезу, мислення на основі вивчення тем про матеріальні і духовні досягнення княжої Руси-України. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Формування причинно-наслідкових зв'язків між прийняттям християнства та розвитком освіти і культури в Київській державі. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення у процесі опису пам'яток культури доби Руси-України. Розширення активного словника учнів словами, що означають предмети матеріальної та духовної культури Київської Русі. Розвиток уваги у процесі роботи із зображеннями основних пам'яток культури давньоруської доби. Розвиток естетичного смаку, емоційно-образної пам'яті, збагачення чуттєвого досвіду. Виховання поваги до праці і людей мистецтва які створили геніальні твори

				архітектури, образотворчого мистецтва, літературні твори і літописи.
	1	Узагальнення.		
7	4	Розділ V. Занепад Київської держави Тема І. Князівські міжусобиці Роздробленість Київської держави. Половецька загроза. Правління Володимира Мономаха. «Повчання дітям». Боротьба за Київ. Занепад столиці.	Учні повинні знати: – основні поняття; – основні хронологічні дати розділу (1-2); – про половецькі набіги, руйнування Києва військами князя Андрія Боголюбського; – головну ідею «Повчання дітям» Володимира Мономаха; Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті удільні князівства; – позначати на контурній карті удільні князівства (за допомогою вчителя); – співвідносити рік події зі століттям; – визначати тривалість історичної події; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – стисло розповідати про основні події розділу (самостійно чи за запитаннями вчителя); – встановлювати взаємозв'язок між історичними подіями.	Формування і корекція уявлень про життя народу за часів князівських міжусобиць. Розвиток і корекція пам'яті на основі роботи з історичними поняттями, іменами князів, подіями минулого. Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями правителів і змінами у державі. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповіді про життя народу в умовах міжусобних війн. Розширення словникового запасу під час роботи з навчальними текстами. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток просторової орієнтації у процесі знаходження на карті удільних князівств. Розвиток зорової пам'яті у процесі роботи з картою. Виховання на історичних прикладах відповідальності за власні дії.
	1	Узагальнення.		
8	6	Тема II. Монголо-татарська навала Монголо-татари: територія проживання, устрій, заняття.	Учні повинні знати: – основні поняття теми; – про найбільш важливі події розділу: вторгнення монголів на територію	Формування і корекція уявлень про спосіб життя монголів, боротьбу русичів з монголо-татарськими загарбниками.

		Початок монгольської навали. Бій на річці Калці. Вторгнення хана Батия на українські землі. Героїчна оборона Києва 1240 року. Захоплення монголо-татарами давньоруських земель. Життя на Русі за монголо-татарського іга.	Київської Русі, героїчну оборону Києва 1240 року; – імена очільників боротьби з монголами: воєводу Дмитра, князів Данила, Лева, Юрія, Андрія і Лева II. – основні хронологічні дати теми (1-3). Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті місця битв русичів з монголо-татарами; – словесно супроводжувати показ на карті; – визначати тривалість історичної події; – стисло розповідати про основні події розділу (за планом чи навідними запитаннями вчителя); – визначати віддаленість однієї події від іншої. – порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість (за допомогою вчителя).	Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен князів, воєвод, літописних свідчень. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток узагальнюючого мислення при заповненні таблиць. Розвиток усного зв'язного мовлення під час розповідей про боротьбу з монголо-татарською ордою. Розвиток просторової орієнтації та уваги у процесі роботи з історичними та контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Розвиток активності і самостійності при виконанні пізнавальних завдань і робіт з контурною картою. Виховання любові до нашої країни, поваги до подвигу наших предків у боротьбі за свободу і незалежність Батьківщини.
	1	Узагальнення		
9	4	Розділ VI. Галицько-Волинська держава Об'єднання Галицького і Волинського князівств Романом Мстиславовичем. Князь Данило Галицький. Внутрішня і зовнішня політика. Спадкоємці Данила Галицького. Наш край у XII – першій половині XIV	Учні повинні знати: – основні поняття розділу; – основні хронологічні дати розділу (2-3); – основні події розділу: об'єднання Галицького і Волинського князівств, організацію боротьби з монголо-татарами, коронування князя	Формування і корекція уявлень про діяльність князів і життя народу за часів Галицько-Волинської держави. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен князів, літописних свідчень, легенд, основних хронологічних дат розділу.

		століть. Данила, заснування міста Львів, загарбання іноземними державами; – хронологічну послідовність правління князів Галицько-Волинської держави (раніше-пізніше). Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті найбільші міста Галицько-Волинської держави; – позначати на контурній карті міста Галицько-Волинської держави (за допомогою вчителя); – визначати хронологічні межі правління князів Галицько-Волинської держави; – визначати послідовність правителів Галицько-Волинської держави (раніше-пізніше); – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – складати план відповіді (за допомогою вчителя); – стисло розповідати про основні події розділу (з опорою на наочність, план, навідні запитання); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя).	Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями правителів і змінами у державі. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповіді про життя і діяльність князів Галицько-Волинської держави. Розвиток мислення та процесів порівняння шляхом аналізу діяльності історичних героїв. Розвиток уваги під час роботи з образною та умовно-графічною наочноістю. Збагачення словника історичною термінологією. Розвиток емоційного ставлення до вивченого матеріалу. Розвиток просторової орієнтації у процесі знаходження на карті Галицько-Волинської держави, її кордонів і найбільших міст. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та з контурною картою. Виховання поваги до захисників рідної землі, людей праці – забудовників нових міст.
	1	Узагальнення.	
10	6	Розділ VII. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	Учні повинні знати: Формування і корекція уявлень про визволення українських земель від

		Князь Любарт. Приєднання Волині й Галичини до складу Литовської держави. Князь Ольгерд. Приєднання українських земель після перемоги над монголо-татарами біля річки Сині Води. Суспільно-політичний устрій Великого князівства Литовського у другій половині XIV -XVI століттях. Життя селян у Литовській державі. Розвиток ремісництва. Цехи. Торгівля. Наш край у другій половині XIV -XVI століттях.	– основні поняття і хронологічні дати розділу (1-3); – основні події розділу: приєднання українських земель до Литви, перемога над монголо-татарами біля р. Сині Води, розвиток ремесел, сільського господарства, торгівлі у цей період. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на історичній карті столицю та землі Великого князівства Литовського; – визначати послідовність приєднання українських земель до Литви (раніше-пізніше); – визначати тривалість події (самостійно); – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття (самостійно); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя); – складати план відповіді (всім класом); – стисло розповідати про основні події розділу (за навідними запитаннями вчителя).	монголо-татарського поневолення та їх перехід до складу Великого князівства Литовського. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування понять, імен історичних діячів, навчального матеріалу. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків, визначення тривалості історичної події. Розвиток уваги під час роботи з наочністю. Розвиток просторової орієнтації та уваги у процесі роботи з історичними та контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Розвиток активності і самостійності при виконанні навчальних завдань, роботи з підручником. Виховання любові до Вітчизни,
--	--	--	---	--

				почуття співпереживання за важке життя українського народу в умовах поневолення.
	1	Узагальнення.		
11	6	Розділ VIII. Україна у складі Речі Посполитої Кревська унія 1385 року. Повстання князя Михайла Глинського. Люблінська унія 1569 року. Утворення Речі Посполитої. Церковна унія 1596 року. Захист прав українського народу. Православні братства. Суспільні стани.	Учні повинні знати: – основні поняття та хронологічні дати розділу (1-3); – основні події розділу: Люблінську та Берестецьку унію, утворення братств, життя українців у складі Речі Посполитої. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на історичній карті столицю та кордони Речі Посполитої; – позначати на контурній карті столицю та кордони Речі Посполитої (за допомогою вчителя); – визначати тривалість події, її віддаленість від сучасності (самостійно); – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття (самостійно); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя); – стисло розповідати про основні події розділу (за планом, на основі роботи з наочністю); – складати план відповіді (всім класом).	Формування і корекція уявлень про життя українського народу у складі Речі Посполитої. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен героїв минулого, умов уній, суспільних станів. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток мислення шляхом визначення причинно-наслідкових зв'язків між підписанням уній та змінами у житті українського народу. Розвиток уваги на основі роботи з адаптованими історичними документами. Збагачення активного словника історичними термінами. Розвиток усного зв'язного діалогічного мовлення у процесі спілкування на теми які вивчаються. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з історичною і контурною картою. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та з контурною картою. Розвиток емоційного ставлення до вивченого матеріалу.

				Виховання почуття вдячності і поваги попереднім поколінням за збереження українських звичаїв, традицій і мови.
	1	Узагальнення.		
	3	Повторення Головні події на території України в IX-XVI століть. Найвидатніші діячі в історії України IX-XVI століть. Основні поняття курсу «Історія України. 7 клас».	Учні повинні знати: – сутність понять «держава» (на прикладі Київської Русі), «данина», «дружина», «іго», «князь», «політика» (на прикладі діяльності князів), «християнство»; – основи суспільно-політичного устрою Київської Русі і Галицько-Волинської держави; – основні події історичного періоду: утворення і розквіт Київської держави, хрещення Русі, загарбання монголо-татарами Київської держави, загарбання українських земель іншими країнами; – основні хронологічні дати (3-5); – імена видатних історичних діячів IX-XVI століть (3-5); – послідовність правління князів Київської Русі (раніше-пізніше); – найбільш відомі легенди Київської Русі; – здобутки культури часів Київської Русі і Галицько-Волинської держави (з опорою на наочні посібники). Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на історичних картах територію Київської Русі,	Формування і корекція уявлень про найголовніші події в історії українського народу в період з IX по XVI століття. Розвиток абстрактного мислення на основі усвідомлення соціологічних понять «держава», «політика»; загальноісторичних понять «Київська держава», «Галицько-Волинська держава», «Велике князівство Литовське», «Річ Посполита», «християнство». Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями правителів і змінами у державі, їх впливі на життя народу. Розвиток і корекція пам'яті на основі вивчення історичних понять, імен видатних діячів і подій минулого, основних хронологічних дат курсу. Розвиток зорової пам'яті у процесі роботи з предметною, образною та умовно-графічною наочною. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про найголовніші віхи у житті народу в період з IX по XVI століття. Збагачення активного і пасивного словника історичними поняттями.

			Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої; – знаходити і показувати на карті міста які існували у добу Київської та Галицько-Волинської держав; – визначати хронологічні рамки існування Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої; – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – стисло розповідати про вивчені події (за планом, з опорою на запропоновані поняття).	Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи із сучасною картою України, історичними атласами і картами. Виховання любові до Батьківщини і рідного краю, вольових та моральних рис характеру, почуття вдячності попереднім поколінням за збереження національної ідентичності.
8 клас				
	3	Повторення Київська Русь. Українські землі у складі інших держав у XIII-XVI століттях. Головні події IX-XVI століть. Найвидатніші діячі в історії України IX-XVI століть.	Учні повинні знати: – сутність понять «держава» (на прикладі Київської Русі), «данина», «дружина», «іго», «князь», «політика» (на прикладі діяльності князів), «християнство»; – основи суспільно-політичного устрою Київської Русі та Галицько-Волинської держави; – основні події історичного періоду: утворення і розквіт Київської держави, хрещення Русі, загарбання монголо-татарами Київської держави, загарбання українських земель іншими країнами; – основні хронологічні дати (3-5);	Корекція уявлень про найголовніші події в історії українського народу в період з IX по XVI століття. Корекція абстрактного мислення на основі актуалізації раніше вивчених соціологічних і загальноісторичних понять. Формування і корекція причинно-наслідкових зв'язків між діями правителів і змінами у державі, їх впливі на життя народу. Корекція пам'яті на основі актуалізації раніше вивчених історичних понять і подій минулого IX-XVI століть, основних хронологічних дат курсу.

			– імена видатних історичних діячів IX-XVI століть (3-5); – послідовність правління князів Київської Русі (раніше-пізніше); – найбільш відомі легенди Київської Русі; – здобутки культури часів Київської Русі і Галицько-Волинської держави (з опорою на наочні посібники). Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на історичних картах територію Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої; – знаходити і показувати на карті міста які існували у добу Київської та Галицько-Волинської держав; – визначати хронологічні рамки існування Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої; – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – стисло розповідати про вивчені події (за планом, з опорою на запропоновані поняття).	Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток і корекція усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про найголовніші віхи у житті народу в період з IX по XVI століття. Розвиток і корекція просторової орієнтації у процесі роботи з історичною картою. Виховання любові до Батьківщини, почуття приналежності до українського народу.
1	11	Розділ І. Українське козацтво у XVI – першій половині XVII століть Причина виникнення козацтва. Заняття перших козаків.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-4); – основні хронологічні дати розділу (1-3);	Формування і корекція уявлень про життя і діяльність українського козацтва. Розвиток уяви під час малювання Запорозької Січі.

	Дмитро Вишневецький – славний козацький ватажок. Запорозька Січ – козацька фортеця. Військово-адміністративна організація козацтва. Старшина. Традиції та звичаї запорозьких козаків. Січовий побут. Реєстрове козацтво. Повстання Криштофа Косинського. Козацький отаман Северин Наливайко. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний. Козацькі походи. Участь запорожців у Хотинській війні.	– основні події розділу: виникнення Запорозької Січі, боротьбу козаків з ворогами на чолі з Дмитром Вишневецьким, козацькі звиятиги під керівництвом Петра Сагайдачного; – устрій Запорозької Січі; – традиції та звичаї запорожців. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті Запорозьку Січ; – позначати на контурній карті Запорозьку Січ, сусідні країни, місця битв та маршрути походів (за вербальної допомоги вчителя); – словесно супроводжувати показ на карті (за допомогою вчителя); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання (самостійно, у групах); – орієнтуватися у тексті та ілюстраціях підручника; – використовувати ілюстрацію як джерело інформації (за навідними запитаннями вчителя); – співвідносити зміст ілюстрацій підручника з його текстом (за допомогою вчителя); – виділяти головну думку абзацу, уривка, тексту оповідання (за допомогою вчителя); – знаходити у підручнику висновки, узагальнення (всім класом, у групах);	Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен козацьких ватажків, легенд. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток узагальнюючого мислення при заповненні таблиць. Розвиток просторової орієнтації у процесі знаходження на карті Запорозької Січі, місць битв, походів. Розвиток уваги при роботі з наочними посібниками. Формування причинно-наслідкових зв'язків між посиленням панського гніту і збільшенням народного спротиву. Розширення активного словника учнів іменниками і прикметниками, що означають предмети вжитку, зброю, посади, військову тактику козаків. Розвиток дрібної моторики пальців рук при виконанні завдань у зошиті і контурній карті. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі опису Запорозької Січі, козацького одягу і зброї, зовнішнього вигляду запорожців. Розвиток пізнавального інтересу до вивчення героїчного минулого українського народу. Виховання любові до Батьківщини і рідного краю, почуття відповідальності за
--	--	---	---

			– визначати послідовність історичних подій (раніше-пізніше); – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – заповнювати хронологічний календар.	власні вчинки, поваги до оточуючих людей.
	1	Узагальнення.		
2	11	Розділ II. Національно-визвольна війна середини XVII століття Становище українського народу напередодні війни. Богдан Хмельницький. Початок Національно-визвольної війни. Перші перемоги 1648 року. Пилявецька битва. Похід на західноукраїнські землі. Військові дії 1649 року. Зборівський договір. Берестецька битва 1651 року. Білоцерківський договір. Переяславська рада. Українсько-московський договір 1654 року. Воєнно-політичні події 1654-1657 років. Наш край у середині XVII століття.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-4); – основні хронологічні дати розділу (3-5); – основні події розділу: початок війни, перемога українського війська біля р. Жовті Води, під Корсунем і Пилявцями, визвольний похід українського війська на західноукраїнські землі, облога Збаража, підписання Зборівської угоди, поразка під Берестечком, укладання Білоцерківського договору, Переяславська рада, підписання «Березневих статей»; Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на історичній карті місця битв українського і польського військ (за вербальної допомоги вчителя); – словесно супроводжувати показ на карті; – позначати на контурній карті столицю і міста Гетьманщини, місця битв	Формування і корекція уявлень про найголовніші події Національно-визвольної війни українського народу. Корекція процесів пам'яті, аналізу, синтезу, мислення на основі вивчення основних положень Зборівської, Білоцерківської та Переяславської угод. Розвиток зорової пам'яті у процесі роботи з образною і умовно-графічною наочністю. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення в процесі встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток когнітивних здібностей при встановленні причинно-наслідкової залежності між між воєнними успіхами та умовами підписаних договорів між воюючими сторонами. Розвиток усного зв'язного мовлення під час розповідей про головні битви Національно-визвольної війни.

			українського і польського військ (за допомогою вчителя); – визначати послідовність історичних подій; – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання (у групах); – орієнтуватися у тексті та ілюстраціях підручника; – співвідносити зміст ілюстрацій підручника з його текстом (за вербальної допомоги вчителя); – виділяти головну думку абзацу, уривка, тексту оповідання (у групах, за підтримки педагога); – порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість (колективно, за допомогою вчителя); – складати план відповіді (у групах, за навідними запитаннями вчителя); – стисло розповідати про основні події розділу (за планом).	Розширення активного словника у процесі бесід, розповідей, опису, характеристик, пояснень подій 1648-1654 років. Розвиток просторової орієнтації та уяви під час роботи з історичними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук під час роботи в зошиті та контурній карті. Розвиток уваги у процесі роботи з наочністю. Виховання любові до Вітчизни, почуття гордості за героїчне минуле нашого народу.
	1	Узагальнення.		
3	11	Розділ III. Українські землі у другій половині XVII – початку XVIII століть	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-4); – основні хронологічні дати розділу (2-3);	Формування і корекція уявлень про боротьбу за українську автономію та життя народу у другій половині XVII – початку XVIII століть.

	Гетьманування Івана Виговського. Конотопська битва. Андрусівська угода 1667 року. Гетьман Петро Дорошенко. Боротьба за об'єднання України. Запорозька Січ у складі Гетьманщини. Іван Сірко. Гетьманування Дем'яна Многогрішного. «Глухівські статті». Гетьман Іван Самойлович. «Вічний мир». Гетьман Іван Мазепа. Україна в подіях Північної війни. Пилип Орлик і його Конституція. Наш край у другій половині XVII – початку XVIII століть.	– основні події розділу: розподіл України на Правобережну і Лівобережну, військові походи Івана Сірка, Полтавську битву та її наслідки, законотворчу діяльність Пилипа Орлика; – імена історичних діячів та пов'язані з ними події (за вербальної допомоги вчителя). Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті міста Гетьманщини, місця битв, сусідні країни (за вербальної допомоги вчителя); – супроводжувати показ на карті словесним супроводом; – позначати на контурній карті міста Гетьманщини, місця битв, сусідні країни (за допомогою вчителя); – визначати послідовність історичних подій; – визначати послідовність правління гетьманів; – порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість (колективно, за навідними запитаннями вчителя); – орієнтуватися у тексті та ілюстраціях підручника; – використовувати ілюстрацію як джерело інформації (колективно, за навідними запитаннями вчителя);	Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен видатних діячів, історичних подій, основних хронологічних дат розділу. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток узагальнюючого мислення при заповненні таблиць. Розвиток усного зв'язного мовлення під час висвітлення тем, які вивчаються. Розвиток просторової орієнтації та уваги у процесі роботи з наочними посібниками та історичними й контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Виховання любові до України, почуття відповідальності за її долю, поваги до миру і злагоди у державі.
--	--	---	---

			– співвідносити зміст ілюстрацій підручника з його текстом (за допомогою вчителя); – виділяти головну думку абзацу, уривка, тексту оповідання (у групах); – знаходити у підручнику висновки, узагальнення; – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання (у групах); – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – складати план відповіді (колективно, за навідними запитаннями вчителя); – стисло розповідати про основні події розділу (за допомогою вчителя); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за вербальної допомоги вчителя).	
	1	Узагальнення		
4	9	Розділ IV. Скасування автономії України Іван Скоропадський. Обмеження гетьманської влади. Наказний гетьман Павло Полуботок. Відновлення гетьманства. Данило Апостол. Діяльність гетьмана Кирила Розумовського. Скасування автономного устрою Гетьманщини. Коліївщина.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-5); – основні хронологічні дати розділу (2-3); – основні події розділу: скасування козацького устрою на Слобожанщині, ліквідація автономії на Лівобережжі, скасування гетьманства, зруйнування Січі; – імена історичних діячів та пов'язані з ними події (за вербальної допомоги вчителя).	Формування і корекція уявлень про поступову втрату автономії та важке життя українського народу у XVIII столітті. Розвиток пам'яті на основі вивчення понять, діяльності історичних діячів, найголовніших подій XVIII століття, основних хронологічних дат розділу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації.

		Опришки. Олекса Довбуш. Зруйнування Запорозької Січі. Петро Калнишевський. Наш край у XVIII столітті.	Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті територію Слобожанщини і Гетьманщини, їх полкові міста та центри намісництв і губерній (за допомоги вчителя); – позначати на контурній карті територію Слобожанщини і Гетьманщини і їх найбільші міста (за вербальної допомоги вчителя); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – визначати послідовність правління останніх гетьманів (раніше-пізніше); – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – складати план відповіді (у групах); – стисло розповідати про основні події розділу (за навідними запитаннями вчителя, за планом); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя); – визначати послідовність історичних подій.	Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з історичними та контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Розвиток активності і самостійності при виконанні навчальних завдань, роботи з підручником. Розвиток довільної уваги під час роботи з наочним матеріалом і текстами підручника. Виховання любові до Вітчизни, почуття приналежності до народу, співпереживання за важке життя українського народу в умовах покріпачення та скасування автономних прав і свобод.
	1	Узагальнення		
5	3	Розділ V. Життя в Україні за козацьких часів Суспільні стани козацької держави.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-3);	Формування і корекція уявлень про суспільне і церковне життя, розвиток господарства і торгівлі у добу козацтва.

		Розвиток господарства і торгівлі в Україні за козацьких часів. Церква за козацької доби.	– галузі господарства які розвивалися за козацьких часів; – загальні принципи церковного життя в Україні у XVII –XVIII століттях. Учні повинні вміти: – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – складати план відповіді (у групах); – розповідати про життя в Україні XVII –XVIII століть (за планом); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за навідними запитаннями).	Розвиток пам'яті у процесі роботи з планом. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток мислення та процесів порівняння шляхом аналізу суспільних станів. Розвиток уваги у процесі роботи з наочними посібниками. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення у процесі складання розповідей про життя в Україні за козацьких часів. Збагачення словника термінологією пов'язаною з суспільним, господарським і церковним життям народу у козацький період. Виховання поваги до людей праці, бережливого відношення до матеріальних цінностей, відповідального ставлення до доручень.
--	--	---	--	--

6	4	Розділ VI. Культура козацької України Освіта козацької України. Григорій Сковорода. Усна народна творчість. Козацькі літописи. Театр і музика. Архітектура та живопис.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (1-3); – найвизначніші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва козацької доби (на основі наочних посібників); – авторів козацьких літописів; – персонажів усних і літературних творів козацької доби; Учні повинні вміти: – розпізнавати та описувати видатні культурні пам'ятки епохи (на основі наочних посібників); – складати план відповіді (у групах); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя);	Формування і корекція уявлень про культурні здобутки українського народу за козацької доби. Корекція процесів пам'яті, аналізу, синтезу, мислення на основі вивчення тем про матеріальні і духовні досягнення України у козацький період. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток уваги у процесі роботи з образною і умовно-графічною наочною. Формування причинно-наслідкових зв'язків між суспільно-політичними подіями та їх відображенням у літературі, усній народній творчості, живописі, музиці тощо. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення у процесі опису архітектурних пам'яток культури козацької України. Розширення активного словника учнів словами, що означають предмети матеріальної та духовної культури козацької доби. Розвиток естетичного смаку, емоційно-образної пам'яті, збагачення чуттєвого досвіду. Виховання поваги до людей праці і мистецтва які створили геніальні твори архітектури, образотворчого мистецтва, літератури й усної творчості доби козацтва.
	1	Узагальнення.		

7	6	Розділ VII. Україна у XIX столітті Українські землі під владою Росії у першій половині XIX століття. Устим Кармелюк. Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорської імперії у першій половині XIX століття. Кирило-Мефодіївське братство. Скасування кріпацтва. Розвиток промисловості. Заборона українського слова. Валуєвський циркуляр 1863 року. Емський указ 1876 року. Наш край у XIX столітті.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-4); – основні хронологічні дати розділу (1-3); – основні події розділу: скасування кріпацтва у Російській та Австро-Угорській імперіях, заборону української мови; – основні ідеї Кирило-Мефодіївського товариства; Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті територіально-етнографічні регіони України (за допомогою вчителя); – позначати на контурній карті територіально-етнографічні регіони України (за допомогою вчителя); – визначати послідовність історичних подій; – стисло розповідати про основні події розділу (за планом, за навідними запитаннями вчителя); – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя); – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – складати план відповіді (у групах); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання.	Формування і корекція уявлень про важке життя українського народу у складі Російської та Австро-Угорської імперій, заборону українського слова. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування послідовності історичних подій. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток мислення шляхом визначення причинно-наслідкових зв'язків між спробою перетворити українські землі у звичайні російські провінції та виникненням Валуєвського циркуляру і Емського указу. Розвиток уваги у процесі роботи з наочністю. Збагачення активного словника новими словами. Розвиток усного зв'язного діалогічного мовлення у процесі спілкування на теми які вивчаються. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з історичною і контурною картою. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та з контурною картою. Розвиток емоційного ставлення до вивченого матеріалу. Виховання любові до Батьківщини, почуття вдячності попереднім поколінням за збереження української мови.
---	---	--	--	--

	1	Узагальнення.		
8	4	Розділ VIII. Культура України у XIX столітті Розвиток освіти і науки. Література. Архітектура і живопис. Театр і музика.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-3); – найвизначніші пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва України XIX століття (на основі наочних посібників); Учні повинні вміти: – описувати видатні пам'ятки архітектури XIX століття (на основі наочних посібників); – складати план відповіді (у групах); – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – застосовувати на прикладах вивчені поняття (за допомогою вчителя).	Формування і корекція уявлень про культурні досягнення в Україні XIX століття. Розвиток пам'яті на основі вивчення понять, найвідоміших імен діячів культури та найбільш відомих літературних, художніх, музичних творів XIX століття. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Формування причинно-наслідкових зв'язків між суспільно-політичними подіями та їх відображенням у літературі, усній народній творчості, живописі, музиці тощо. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток довільної уваги під час роботи з наочним матеріалом і текстами підручника. Розвиток активності і самостійності при виконанні навчальних завдань, роботи з підручником. Розвиток естетичного смаку, емоційно-образної пам'яті, збагачення чуттєвого досвіду.

				Виховання бережливого ставлення до пам'яток архітектури і культури, матеріальних цінностей школи і класу.
	3	Повторення Головні події в історії України у XVI-XIX століттях. Найвидатніші діячі України XVI- XIX століттях. Основні поняття курсу «Історія України. 8 клас».	Учні повинні знати: – сутність понять «державна» (на прикладі Гетьманщини), «Запорозька Січ», «кріпацтво», «панщина»; – основи суспільно-політичного устрою Гетьманщини; – територіально-адміністративний поділ Гетьманщини; – основні події курсу: виникнення козацтва, основні битви Національно-визвольної війни середини XVII століття, перебіг Північної війни на території України, скасування автономії; – основні хронологічні дати курсу (3-5); – імена видатних історичних діячів XVI-XIX століть (3-5); – послідовність правління українських гетьманів; – найвідоміші досягнення матеріальної та духовної культури XVI-XIX століть. Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на карті територію Гетьманщини та її столиці – Чигирин, Батурин, Глухів; – знаходити і показувати на карті українські землі які входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій;	Формування і корекція уявлень про найголовніші події в історії українського народу в період з XVI по XIX століття. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток абстрактного мислення на основі усвідомлення соціологічних понять «державна», «Конституція», «політика», «релігія»; загальноісторичних понять «Гетьманщина», «еміграція», «Запорозька Січ», «кріпацтво», «панщина», «православ'я». Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями гетьманів і змінами у державі, їх впливі на життя народу. Розвиток і корекція пам'яті на основі вивчення історичних понять, імен видатних діячів і подій минулого, основних хронологічних дат курсу. Розвиток зорової пам'яті у процесі роботи з наочними посібниками. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про найголовніші віхи у житті українського народу в період з XVI по XIX століття. Збагачення активного і пасивного словника історичними поняттями.

			– визначати хронологічні рамки існування Гетьманщини; – визначати тривалість історичних подій; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – встановлювати взаємозв'язок між історичними подіями; – стисло розповідати про вивчені події (за планом); – застосовувати на прикладах вивчені поняття.	Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи із сучасною картою України, історичними атласами і картами. Виховання любові до Батьківщини і рідного краю, почуття поваги до героїчного минулого українського народу.
--	--	--	--	---

9 клас				
	3	Повторення Гетьманщина. Українські землі у складі інших держав у XVIII- XIX століттях. Головні події в історії України у XVI- XIX століттях. Найвидатніші діячі України XVI- XIX століттях.	Учні повинні знати: – сутність понять «державна» (на прикладі Гетьманщини), «Запорозька Січ», «кріпацтво», «панщина»; – основи суспільно-політичного устрою Гетьманщини; – територіально-адміністративний поділ Гетьманщини; – основні події курсу: виникнення козацтва, основні битви Національно-визвольної війни середини XVII століття, перебіг Північної війни на території України, скасування автономії; – основні хронологічні дати курсу (3-5); – імена видатних історичних діячів XVI-XIX століть (3-5); – послідовність правління українських гетьманів; – найвідоміші досягнення матеріальної та духовної культури XVI-XIX століть. Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на карті територію Гетьманщини та її столиці – Чигирин, Батурин, Глухів;	Корекція уявлень про найголовніші події в історії українського народу в період з XVII по XIX століття. Розвиток і корекція абстрактного мислення на основі актуалізації раніше вивчених соціологічних і загальноісторичних понять, шляхом визначення причинно-наслідкових зв'язків між діями гетьманів та суспільними подіями тогочасної України. Корекція пам'яті на основі актуалізації раніше вивчених історичних понять і подій минулого у XVI-XIX століттях, основних хронологічних дат. Розвиток і корекція усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про найголовніші події в історії України в період з XVI по XIX століття. Розвиток і корекція просторової орієнтації у процесі роботи з історичною картою. Розвиток і корекція уваги під час роботи з наочністю та технічними засобами навчання. Виховання любові до України, почуття громадянина держави, поваги до інших народів.

			– знаходити і показувати на карті українські землі які входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій; – визначати хронологічні рамки існування Гетьманщини; – визначати тривалість історичних подій; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – встановлювати взаємозв'язок між історичними подіями; – стисло розповідати про вивчені події (за планом); – застосовувати на прикладах вивчені поняття.	
1	5	Розділ І. Україна на початку XX століття Перші українські партії і політичні організації. Революційні події в Україні у 1905-1907 роках. Україна у першій світовій війні. Життя на фронті й у тилу. Лютнева революція в Росії. Падіння самодержавства. Тимчасовий уряд. Наш край на початку XX століття.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-4); – основні хронологічні дати розділу (3-4); – основні події розділу: революційні події в Україні у 1905-1907 роках, Лютнева революція, зречення від влади Миколи II. Учні повинні вміти: – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – визначати тривалість події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – складати план відповіді;	Формування і корекція уявлень про участь українців у першій світовій війні по обидва боки фронту та важке життя населення в тилу. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен і вчинків політичних діячів, основних хронологічних дат розділу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Формування причинно-наслідкових зв'язків між тривалим веденням війни та погіршенням рівня життя народу. Розвиток і корекція процесів аналізу й узагальнення на основі вивчення тем розділу. Розвиток логічного мислення на основі усвідомлення загальноісторичних понять.

			– стисло розповідати про основні події розділу.	Розвиток уваги та просторової орієнтації у процесі роботи з історичною та контурною картами. Розвиток уяви на основі використання наочних посібників, адаптованих історичних документів, уривків художніх творів. Розвиток комунікативних умінь на основі збагачення словникового запасу, самостійного використання вивчених історичних понять, відповідей пояснюючого змісту. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та з контурною картою. Виховання любові до Батьківщини, усвідомлення єдності всього українського народу незалежно від території проживання.
	1	Узагальнення.		
2	10	Розділ II. Боротьба за державність у 1917-1920 роках Українська Центральна Рада. Михайло Грушевський. I універсал. III універсал. Проголошення УНР. Утворення радянської УНР. Втручання більшовицьких військ на територію України. Проголошення незалежності УНР. Боротьба за владу. Станція Крути. Захоплення більшовиками Києва.	Учні повинні знати: – основні поняття (2-4); – основні хронологічні дати розділу (3-5); – основні події розділу: утворення Центральної Ради, проголошення незалежності, боротьба з більшовиками, діяльність гетьмана Павла Скоропадського, прихід до влади Директорії, об'єднання УНР і ЗУНР, встановлення радянської влади на території України.	Формування і корекція уявлень про боротьбу за свободу і незалежність України в 1917-1920 роках. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування понять, імен історичних діячів, назв і суті історичних документів, найважливіших хронологічних дат,

		Мирний договір у Брест-Литовську. Звільнення України від більшовицької влади. Гетьманський переворот. Українська держава Павла Скоропадського. Директорія. Більшовицька агресія. Воєнні поразки. Проголошення ЗУНР. Євген Петрушевич. Акт возз'єднання УНР і ЗУНР. Встановлення радянської влади в Україні. Наш край у 1917-1920 роках.	Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на карті територію УНР, ЗУНР зі столицями; – визначати хронологічні рамки існування українських держав; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – стисло розповідати про вивчені події; – складати план відповіді; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями.	основних подій на території України у 1917-1920 роках. Розвиток уваги під час роботи з наочністю, адаптованими історичними документами, кінофрагментами. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Розвиток активності і самостійності при виконанні дидактичних завдань. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з історичними та контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання практичних завдань. Виховання любові до України, рідного краю, його звичаїв, традицій, культури, почуття відповідальності за власні дії.
	1	Узагальнення.		
3	9	Розділ III. Радянська Україна у 30-40-х роках XX століття Утворення СРСР. Статус УСРР у складі Радянського Союзу. Впровадження нової економічної політики (непу) в Україні. Життя народу. Переслідування церкви. Здобутки і втрати індустріалізації. Насильницька колективізація на селі.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-4); – основні хронологічні дати розділу (2=4); – основні події розділу: входження УСРР до складу СРСР, масове руйнування культових споруд, проведення індустріалізації, утворення колгоспів, голодомор, репресивні заходи на території України;	Формування і корекція уявлень про життя народу в Радянській Україні в 30-40-х роках XX століття. Розвиток і корекція вмінь аналізувати і узагальнювати навчальний матеріал. Розвиток і корекція мислення на основі вивченого матеріалу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації.

		Голодомор 1932-1933 років в Україні. Масові репресії в Україні. Розвиток освіти і культури в Україні у 30-40-ті роки XX століття. Ліквідація неписьменності дорослих. Наш край у 30-40-х роках XX століття.	– прізвище та ім'я керівника СРСР. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті територію УСРР та її столиці (м. Харків, м. Київ); – словесно супроводжувати показ на карті; – позначати на контурній карті територію УСРР та її столиці; – визначати послідовність 2-3 історичних подій; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – використовувати ілюстрацію як джерело інформації; – виділяти головну думку абзацу, уривка, тексту оповідання; – знаходити у тексті підручника відповіді на запитання; – визначати тривалість події; – стисло розповідати про основні події розділу; – застосовувати на прикладах вивчені поняття.	Розвиток уваги у процесі роботи з наочністю, адаптованими історичними документами, періодичною пресою, уривками творів. Формування причинно-наслідкових зв'язків між діями більшовицької влади та життям народу. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі самостійного використання вивчених історичних понять та відповідей пояснюючого змісту Розвиток емоційного ставлення до почутого, побаченого та прочитаного. Виховання стриманості, відповідальності, доброзичливості, поваги до думки інших людей.
	1	Узагальнення.		
4	5	Розділ IV. Західна Україна у 30-40 роках XX століття Західноукраїнські землі у 30-40-х роках XX століття. Становище народу.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (2-3); – основні хронологічні дати розділу (1-3); – основні події розділу: проголошення автономії і незалежності Карпатської	Формування і корекція уявлень про життя народу на території Західної України в 30-40-х роках XX століття. Розвиток і корекція пам'яті на основі роботи з історичними поняттями, іменами політичних лідерів, їх діями, основними

		Автономія Карпатської України. Проголошення незалежності. Августин Волошин. Приєднання Східної Галичини і Буковини до складу радянської України. Репресії у західноукраїнських землях. Стан освіти і культури Західної України у 30-40-ті роки XX століття.	України, приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР; – прізвище та ім'я Президента Карпатської України. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті територію західноукраїнських регіонів; – знаходити та показувати на карті територію Карпатської України та її столицю м. Хуст; – словесно супроводжувати показ на карті; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – визначати послідовність історичних подій.	хронологічними датами й історичними подіями. Розвиток логічного мислення шляхом аналізу й синтезу інформації вчителя. Розвиток зорової пам'яті у процесі роботи з наочними посібниками. Формування причинно-наслідкових зв'язків між проголошенням незалежності Карпатської України та репресивними заходами, між приєднанням західноукраїнських земель до складу СРСР і репресіями на цих територіях. Розширення словникового запасу у процесі роботи з поняттями, адаптованими документами, уривками творів, пресою. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про життя народу на західноукраїнських землях у 30-40 роках XX століття. Розвиток просторової орієнтації у процесі знаходження на карті територій західноукраїнських регіонів, Карпатської України та її столиці м. Хуст. Виховання любові до Батьківщини, почуття поваги до традицій і звичаїв різних етнічних регіонів України.
	1	Узагальнення.		
5	9	Розділ V. Україна у роки Великої Вітчизняної війни Початок Великої Вітчизняної війни. Відступ Червоної армії.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – основні хронологічні дати розділу (3-4);	Формування і корекція уявлень про головні битви Великої Вітчизняної війни. Розвиток пам'яті на основі вивчення понять, діяльності історичних діячів,

		Окупаційний режим. Життя населення в умовах «нового порядку». Радянський партизанський рух. Боротьба на західноукраїнських землях. ОУН – УПА. Битва на Курській дузі. Початок звільнення України. Визволення Києва. Звільнення України від фашистських загарбників. Втрати України у війні. Перемога. Героїзм українців-фронтовиків і працівників тилу. Наш край у 1941-1945 роках.	– основні події розділу: початок Великої Вітчизняної війни, життя народу за окупації, боротьба партизан з фашистами, перемога над фашизмом; – прізвища героїв війни-земляків. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті місця найголовніших битв Великої Вітчизняної війни; – супроводжувати показ на карті словесним коментарем; – позначати на контурній карті місця найголовніших битв Великої Вітчизняної війни; – визначати послідовність 2-3 історичних подій; – визначати тривалість Великої Вітчизняної війни; – співвідносити рік події зі століттям, половиною, чвертю століття; – визначати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями;	найголовніших подій Великої Вітчизняної війни. Розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток уяви під час читання адаптованих документів, уривків художніх творів, спогадів учасників бойових дій. Розвиток довільної уваги під час роботи з наочним матеріалом, переглядом кінофрагментів. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Розвиток просторової орієнтації у процесі роботи з історичними та контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Розвиток активності і самостійності при виконанні навчальних завдань, роботи з підручником. Корегування емоційно-вольової сфери шляхом ознайомлення з героїчними
--	--	---	---	---

				прикладами боротьби з німецько-фашистськими загарбниками. Виховання любові до Вітчизни, почуття вдячності попереднім поколінням за можливість жити у мирі.
	1	Узагальнення.		
6	9	Розділ VI. Україна у 60-90-х роках XX століття Відбудова України. Голод 1946-1947 років. XX з'їзд КПРС. Засудження культу особи Сталіна. Реабілітація політичних в'язнів. Економічна політика Микити Хрущова. Досягнення науки і техніки у 50-60-ті роки XX століття. Освоєння космосу. Сергій Корольов. «Відлига» в українській літературі та мистецтві. «Шестидесятники». Леонід Брежнєв. Політика і економіка у роки «застою». Війна у Афганістані. Михайло Горбачов. Політика «перебудови». Пожвавлення громадської активності. Початок релігійного відродження. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Наш край у 60-90 роках XX століття.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-4); – основні хронологічні дати розділу (3-4); – основні події розділу: засудження культу особи Сталіна, реабілітація репресованих, зміни у суспільстві у часи «перебудови», аварія на Чорнобильській АЕС; – прізвища та імена лідерів СРСР. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті територію УРСР, СРСР та їх столиці; – позначати на контурній карті територію УРСР, СРСР та їх столиці; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – визначати послідовність правління радянських лідерів; – визначати послідовність історичних подій; – визначати тривалість історичної події;	Формування і корекція уявлень про життя народу в УРСР у 60-90-х роках XX століття, Чорнобильську катастрофу та її наслідки. Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток узагальнюючого мислення при заповненні таблиць. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування історичних понять, імен видатних діячів, історичних подій, основних хронологічних дат розділу. Розвиток усного зв'язного мовлення під час висвітлення тем, які вивчаються. Розвиток просторової орієнтації та уваги у процесі роботи з наочними посібниками та історичними й контурними картами. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті та в контурній карті. Виховання любові до України, бережного відношення до природних ресурсів держави та матеріальних надбань попередніх поколінь.

			– співвідносити рік події зі століттям, половиною, чвертю століття.	
	1	Узагальнення.		
7	9	Розділ VII. Незалежна Україна Перші вільні вибори до Верховної Ради УРСР. Декларація про державний суверенітет України. Спроба державного перевороту в СРСР. Проголошення незалежності України. Референдум 1 грудня 1991 року. Вибори Президента України. Розпад СРСР. Леонід Кучма. Розвиток економіки. Грошова реформа. Конституція 1996 року. Зовнішня політика незалежної України. Ядерне роззброєння. Скорочення армії. Президентські вибори 2004 року. Протестні настрої. Віктор Ющенко. Віктор Янукович. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів. Дострокове припинення повноважень. Досягнення української культури. Наш край у роки незалежності.	Учні повинні знати: – поняття «Конституція», «політика», «референдум»; – зміст понять «вибори», «декларація», «економіка», «культура», «незалежність», «переворот», «президент», «реформа»; – основні хронологічні дати розділу; – основні події розділу: прийняття декларації про державний суверенітет України, проголошення незалежності України, прийняття Конституції України, досягнення у зовнішній і внутрішній політиці України на сучасному етапі розвитку держави; – прізвища та імена Президентів України. Учні повинні вміти: – знаходити та показувати на карті Україну, сусідні держави; – супроводжувати показ на карті словесним коментарем; – позначати на контурній карті Україну, сусідні держави; – визначати послідовність історичних подій; – визначати тривалість історичної події; – співвідносити рік події зі століттям, половиною, чвертю століття;	Формування і корекція уявлень про державотворчі процеси в Україні кінця XX століття, життя українського народу на початку XXI століття. Розвиток і корекція операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння на основі вивчення навчального матеріалу. Розвиток уваги і зорової пам'яті у процесі роботи з наочними посібниками, фрагментами документальних фільмів. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток когнітивних здібностей при встановленні причинно-наслідкових залежностей. Розвиток усного зв'язного мовлення під час розповідей про головні події в історії сучасної України. Розширення активного словника у процесі бесід, розповідей, опису, характеристик, пояснень навчального матеріалу. Розвиток просторової орієнтації та уяви під час роботи із територіально-адміністративною картою України. Розвиток дрібної моторики пальців рук під час виконання навчальних завдань.

			– визначати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – використовувати ілюстрацію як джерело інформації; – порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість; – скласти план відповіді; – стисло розповісти про основні події розділу; – за допомогою вчителя знаходити у періодичній пресі матеріали стосовно подій у сучасній Україні.	Виховання любові до Батьківщини, поваги до батьків, однокласників, активної життєвої позиції.
	1	Узагальнення.		
	3	Повторення Головні події в історії України у XX – на початку XXI століть. Найвидатніші діячі України XX – на початку XXI століть. Основні поняття курсу «Історія України. 9 клас».	Учні повинні знати: – значення понять «голодомор», «демократія», «релігія», «репресія», «фашизм»; – основні події курсу: голодомор 1932-1933 років, Велика Вітчизняна війна, Чорнобильська катастрофа 1986 року, проголошення незалежності України; – прізвища та імена лідерів СРСР; – прізвища та імена Президентів України; – основні хронологічні дати курсу (2-3); – послідовність правління лідерів СРСР та Президентів України; – найвідоміші досягнення науки і культури XX століття.	Учні повинні знати: – сутність понять «державна» (на прикладі Гетьманщини), «Запорозька Січ», «кріпацтво», «панщина»; – основи суспільно-політичного устрою Гетьманщини; – територіально-адміністративний поділ Гетьманщини; – основні події курсу: виникнення козацтва, основні битви Національно-визвольної війни середини XVII століття, перебіг Північної війни на території України, скасування автономії; – основні хронологічні дати курсу (3-5); – імена видатних історичних діячів XVI-XIX століть (3-5);

			Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на карті територію України, її столицю, рідний населений пункт; – словесно супроводжувати показ на карті; – визначати хронологічні рамки існування СРСР; – визначати тривалість найважливіших історичних подій XX століття; – співвідносити рік події зі століттям, половиною, чвертю століття; – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями; – стисло розповідати про найголовніші події XX століття; – застосовувати на прикладах вивчені поняття; – порівнювати окремі історичні події, явища, встановлювати їх різницю і схожість.	– послідовність правління українських гетьманів; – найвідоміші досягнення матеріальної та духовної культури XVI-XIX століть. Учні повинні вміти: – знаходити і показувати на карті територію Гетьманщини та її столиці – Чигирин, Батурин, Глухів; – знаходити і показувати на карті українські землі які входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій; – визначати хронологічні рамки існування Гетьманщини; – визначати тривалість історичних подій; – співвідносити рік події зі століттям, половиною століття; – встановлювати взаємозв'язок між історичними подіями; – стисло розповідати про вивчені події (за планом); – застосовувати на прикладах вивчені поняття.
--	--	--	--	---

10 клас				
	1	Вступ Місце закону в житті суспільства. Завдання курсу «Основи правових знань».	Учні повинні знати: – основні поняття; – предмет вивчення курсу «Основи правових знань»; Учні повинні вміти: – застосовувати поняття «право», «закон».	Формування позитивного емоційного відношення до вивчення курсу «Основи правових знань». Розвиток пізнавальної активності на основі ознайомлення учнів з новим навчальним матеріалом.
1	5	Розділ І. Україна – демократична держава Конституція України – основний закон держави. Народ України – єдине джерело державної влади. Виборчий процес. Мажоритарна, пропорційна, змішана виборча система. Референдум. Права виборця.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – дату прийняття Конституції України; Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – описувати виборчий процес; – пояснювати сутність виборчих систем;	Формування і корекція уявлень про принцип обрання влади у демократичних країнах, права громадян. Розвиток пам'яті на основі вивчення понять, результатів референдумів, основних хронологічних дат розділу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток словесно-логічного мислення на основі усвідомлення понять «громадянин», «демократія», «держава», «Конституція», «референдум». Розвиток абстрактного мислення під час роботи зі схематичними малюнками. Формування причинно-наслідкових зв'язків між народним волевиявленням і формуванням органів влади (на прикладі

				виборів Президента України, виборів до парламенту, місцевих рад, мерів міст). Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі висвітлення тем розділу. Розширення активного словника учнів шляхом використання вивчених понять у відповідях. Виховання поваги до законів, прав людини.
	1	Узагальнення.		
2	9	Розділ II. Державна влада Державна влада та її ознаки. Верховна Рада України – найвищий законодавчий орган держави. Президент України. Виконавча влада України. Місьцеве самоврядування. Судова влада. Правоохоронні органи (МВС, СБУ, прокуратура, прикордонна служба, митні органи). Збройні Сили України.	Учні повинні знати: – сутність основних понять розділу (3-6); – найголовніші компетенції законодавчої, виконавчої і судової влади, правоохоронних органів, збройних сил; – основні компетенції місцевих органів самоврядування. Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – називати органи законодавчої, виконавчої, судової влади; – порівнювати гілки влади, знаходити різницю.	Формування і корекція уявлень про гілки державної влади, правоохоронні органи та їх компетенції. Розвиток пам'яті на основі вивчення нових понять, назв гілок влади і їх компетенцій. Розвиток зорової пам'яті на основі роботи з наочними посібниками. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток уваги у процесі роботи із наочними посібниками. Розвиток усного зв'язного монологічного мовлення у процесі пояснення компетенцій гілок влади і органів правопорядку. Розширення активного словника учнів шляхом застосування вивчених понять під час відповідей. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі роботи у зошиті та розв'язання пізнавальних завдань.

				Виховання поваги до органів влади, правоохоронних органів та Збройних Сил України.
	1	Узагальнення.		
3	11	Розділ III. Права, свободи та обов'язки людини Декларація прав людини. Конвенція прав дитини. Особисті права і свободи громадян України. Право на життя. Право на освіту. Права та обов'язки учня, вчителя, батьків. Право на охорону здоров'я. Право на свободу думки і слова. Право на свободу світогляду і віросповідання. Право на працю, відпочинок і страйк. Право на соціальний захист. Основний соціальний обов'язок громадянина.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – основні права і свободи громадян; – про соціальний обов'язок людини і громадянина. Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – називати основні конституційні права громадян.	Формування і корекція уявлень про права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування нових понять, основних положень статей Конституції України про право на життя, освіту, працю, охорону здоров'я, свободу думки і слова, свободу світогляду і віросповідання. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про права, свободи та обов'язки людини, громадянина. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання дидактичних завдань у зошиті. Виховання любові до Батьківщини, Конституції України, поваги до прав і свобод людини.
	1	Узагальнення.		
4	7	Розділ IV. Шлюб і сім'я Сім'я. Підстави належності до сім'ї. Шлюб. Обставини, за наявності яких шлюб не може бути зареєстрований. Права і обов'язки подружжя.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – порядок реєстрації та розірвання шлюбу; – шлюбний вік в Україні;	Формування і корекція уявлень про шлюб, обов'язки подружжя, права та обов'язки батьків, порядок розірвання шлюбу. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування основних понять

		Розлучення. Право на майно. Права та обов'язки батьків і дітей. Аліменти. Позбавлення батьківських прав. Захист прав дитини.	– обов'язки батьків. Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – називати органи реєстрація і розірвання шлюбу; – написати заяву на одруження чи розлучення.	розділу, найбільш значимих прав і обов'язків подружжя, батьків, дітей. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток і корекція мислення на основі складання плану відповіді. Розвиток уваги на основі роботи з наочними посібниками. Формування причинно-наслідкових зв'язків між виконанням подружніх обов'язків та благополуччям у сім'ї. Розвиток усного зв'язного мовлення на основі відповіді за планом. Розширення активного словника учнів шляхом застосування вивчених понять під час пояснень основних прав і обов'язків подружжя, батьків, дітей. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання практичних завдань у зошиті. Виховання любові й поваги до батьків, родини, друзів, однокласників.
	1	Узагальнення.		
5	8	Розділ V. Трудові відносини Порядок прийняття на роботу. Особливості працевлаштування неповнолітніх. Права і обов'язки працівника. Трудова дисципліна. Права і обов'язки роботодавця. Трудовий договір.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – порядок прийняття на роботу і звільнення з роботи; – тривалість робочого часу неповнолітнього працівника; – про компетенції служби зайнятості.	Формування і корекція уявлень про трудові відносини в сучасній Україні, порядок прийняття на роботу і звільнення з роботи. Розвиток пам'яті на основі вивчення понять, прав і обов'язків працівника і роботодавця.

		Порядок звільнення з роботи. Податок – обов’язковий платіж фізичної та юридичної особи. Служби зайнятості. Компетенції центрів зайнятості.	Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – стисло розповідати про: права і обов’язки роботодавця і працівника; – написати автобіографію, заяву про прийняття на роботу чи звільнення.	Розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток логічного мислення шляхом встановлення причинно-наслідкових зв’язків. Розвиток уяви, активності і самостійності під час участі в сюжетно-рольових іграх та при виконанні навчальних завдань. Розвиток довільної уваги під час роботи з наочним матеріалом. Розвиток усного зв’язного монологічного мовлення на основі свідомого відтворення навчального матеріалу. Збагачення активного словника шляхом використання вивчених понять під час відповіді. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання практичних завдань у зошиті. Виховання поваги до праці, відповідального відношення до власних обов’язків, поважного ставлення до пенсіонерів, людей праці, однолітків, результатів праці інших людей.
	1	Узагальнення.		
6	8	Розділ VI. Цивільно-правові відносини Право власності. Форми власності. Шляхи набуття власності. Неповнолітні власники.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-4); – шляхи набуття власності; – шляхи отримання спадщини; – про захист прав споживачів.	Формування і корекція уявлень про цивільно-правові відносини у житті людини.

		Цивільно-правовий договір. Види договорів. Цивільно-правова відповідальність. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх. Спадщина. Шляхи отримання спадщини. Захист прав споживача.	Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – стисло розповідати про шляхи набуття власності, шляхи отримання спадщини, про захист прав споживачів.	Розвиток логічного мислення при встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток уяви на основі участі в сюжетно-рольових іграх Розвиток пам'яті на основі вивчення нових понять. Розвиток усного зв'язного мовлення під час висвітлення тем, які вивчаються. Розвиток дрібної моторики пальців рук у процесі виконання завдань у зошиті. Виховання поваги до законів України.
	1	Узагальнення.		
7	11	Розділ VII. Юридична відповідальність Поняття та ознаки правопорушення. Види правопорушень. Поняття та види юридичної відповідальності. Адміністративні правопорушення. Їх ознаки. Органи уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Адміністративні стягнення. Злочин. Види злочинів за рівнем тяжкості. Склад злочину. Співучасники. Кримінальна відповідальність. Кримінальна відповідальність неповнолітніх. Види кримінальних покарань.	Учні повинні знати: – основні поняття розділу (3-6); – про найпоширеніші адміністративні правопорушення та відповідальність за них; – про найпоширеніші кримінальні злочини та відповідальність за них; – види кримінальних покарань. Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – порівнювати окремі адміністративні та кримінальні правопорушення, встановлювати їх різницю і схожість; – стисло розповідати про види правопорушень і відповідальність за них.	Формування і корекція уявлень про адміністративні та кримінальні правопорушення й відповідальність за них. Розвиток і корекція операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння на основі вивчення навчального матеріалу. Розвиток свідомого сприйняття образно-вербальної інформації. Розвиток уваги і зорової пам'яті у процесі роботи з наочними посібниками, фрагментами документальних фільмів. Розвиток когнітивних здібностей при встановленні причинно-наслідкових залежностей. Розвиток усного зв'язного мовлення під час розповідей про адміністративні та кримінальні правопорушення й відповідальність за них.

				Розвиток дрібної моторики пальців рук під час виконання навчальних завдань. Виховання поваги до законів України, відповідальності за власні дії.
	1	Узагальнення.		
	3	Повторення Основні права, свободи та обов'язки людини. Найпоширеніші види адміністративних правопорушень. Адміністративні стягнення. Злочин. Покарання за його скоєння.	Учні повинні знати: – сутність понять «адміністративні правопорушення», «злочин», «Конституція», «право»; – види правопорушень; – відповідальність за скоєння правопорушень. Учні повинні вміти: – правильно застосовувати та пояснювати вивчені поняття; – стисло розповідати про основні права, свободи та обов'язки людини, види правопорушень і відповідальність за них.	Формування і корекція уявлень про основні права, свободи та обов'язки громадян, найпоширеніші види адміністративних та кримінальних правопорушень, покарання за їх скоєння. Розвиток абстрактного мислення на основі усвідомлення соціологічних понять «влада», «демократія», «державна», «злочин», «Конституція», «право», «суспільство». Розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння. Розвиток і корекція пам'яті на основі повторення понять. Розвиток і корекція уваги на основі роботи з наочними посібниками. Формування причинно-наслідкових зв'язків між скоєнням правопорушень та відповідальністю за них. Розвиток усного зв'язного мовлення у процесі складання розповідей про основні права, свободи та обов'язки громадян, найпоширеніші види правопорушень та покарань за їх скоєння. Збагачення словника термінологією пов'язаною з суспільно-правовими відносинами.

				Виховання законслухняності, поваги до Конституції України, прав і свобод громадян.
--	--	--	--	--

Рекомендована література

1. Аркас М. М. Історія України-Русі / М. М. Аркас. – К. : Вища школа, 1993. – 384 с.
2. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі / К. О. Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2004. – 328 с.
3. Баханов К. О. Організація особистісно орієнтованого навчання : poradnik молодого вчителя історії / К. О. Баханов. – Харків : Основа, 2008. – 159 с.
4. Василюк В. Історія України у допоміжній школі / В. Власов // Дефектолог. – 2012. – № 4. – С. 8 –11.
5. Власов В. С. Методика проведення дидактичних ігор на уроках пропедевтичного курсу «Вступ до історії України : 5 клас / В. Власов // Історія в школах України. – 2002. – № 1. – С. 27 – 31.
6. Власов В. С. Навчаємося у грі : конспекти уроків із курсу «Вступ до історії України» : 5 клас / В. С. Власов // Історія в школах України. – 2003. – № 1. – С. 16 – 21.
7. Вступ до історії України : підсумкові контрольні роботи : 5 клас / [авт. тексту О. Є. Святокум]. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 78 с.
8. Гетьмани України. – Харків : Промінь, 2007. – 248 с.
9. Егорова В. П. Методика преподавания истории в школе : учебно-методическое пособие для студентов четвертого курса исторического факультета / В. П. Егорова. – Махачкала, 2005. – 166 с.
10. Зорина О. Г. Использование сюжетной картины в процессе формирования исторических понятий в старших классах вспомогательной школы / О. Г. Зорина // Дефектология. – 1992. – № 1. – С. 38 – 44.
11. Історія України : Неупереджений погляд / [В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко]. – Х. : Школа, 2008. – 608 с.

12. Капустин А. И. Исследование уровня сформированности исторических понятий у учащихся II–V классов вспомогательной школы / А. И. Капустин // Дефектология. – 1989. – № 4. – С. 33 – 37.
13. Капустин А. И. Методика преподавания истории / А. И. Капустин, П. Е. Ковтонюк. – Славянск : СГПИ, 1992. – 115 с.
14. Кожем'яка О. Л. Гра при вивченні історії в 6 – 8 класах / О. Л. Кожем'яка // Історія в школах України. – 2002. – № 1. – С. 40 – 43.
15. Косенко Ю. М. Дидактична гра як метод нервово-психічної підготовки учнів з вадами інтелекту на уроках історії / Ю. М. Косенко // Дефектолог. – 2012. – № 12. – С. 16 – 20.
16. Косенко Ю. М. Дидактична гра як метод закріплення історичних понять у розумово відсталих учнів / Ю. М. Косенко // Дефектологія. Особлива дитина : навчання і виховання. – 2013. – № 1. – С. 37 – 39.
17. Кузнецов Ю. Ф. Формирование ориентировки в историческом времени у учащихся вспомогательной школы при работе с пособием «Лента времени» / Ю. Ф. Кузнецов // Дефектология. – 2003. – № 2. – С. 44 – 57.
18. Кузнецов Ю. Ф. Словарная работа на уроках истории в специальной школе VIII вида / Ю. Ф. Кузнецов // Специальное образование. – 2010. – № 3. – С. 42 – 49.
19. Лазарович М. В. Історія України : навчальний посібник / М. В. Лазарович. – К. : Знання, 2008. – 683 с.
20. Лапшин В. А. Использование дидактических игр на уроках истории / В. А. Лапшин // Вопросы олигофренопедагогики : сборник трудов. – М., 1977. – С. 87 – 94.
21. Лапшин В. А. Особенности усвоения исторического и обществоведческого материала учащимися VI–VIII классов вспомогательной школы / В. А. Лапшин, Б. П. Пузанов // Дефектология. – 1986. – № 1. – С. 52 – 57.

22. Методика навчання історії в школі / [авт. тексту : О. І. Пометун, Г. О. Фрейман]. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.
23. Мокрогуз О. П. Дидактичні ігри на уроках історії : 5–9 класи / О. П. Мокрогуз, А. О. Єрмоленко. – Харків : Основа, 2004. – 112 с.
24. Никитина Л. В. К проблеме обучения истории детей с недостатками интеллекта / Л. В. Никитина, И. М. Бгажнокова // Дефектология. – 1997. – № 5. – С. 33 – 37.
25. Новий довідник : Історія України. – К. : Казка, 2006. – 736 с.
26. Петрова Л. В. Методика преподавания истории в специальной (коррекционной) школе VIII вида / Л. В. Петрова. – М. : Владос, 2003. – 208 с.
27. Скляренко В. М. 1000 фактів про Україну / В. М. Скляренко. – Харків : Бібколектор, 2013. – 315 с.
28. Студеникин М. Т. Методика преподавания истории в школе / М. Т. Студеникин. – М. : Владос, 2003. – 240 с.
29. Финкельштейн И. И. Формирование представлений и понятий исторического времени / И. И. Финкельштейн // Опыт преподавания истории во вспомогательной школе : эпизодические рассказы по истории СССР ; под ред. М. И. Кузьмицкой. – М. : Просвещение, 1964. – С. 41 – 49.
30. Формування історичних понять в учнів шостих – восьмих класів допоміжної школи : (методичний лист) / [підгот.: В. М. Синьовим, В. І. Бондарем]. – К., 1973. – 52 с.
31. Шиф Ж. И. Некоторые дидактические приемы преподавания истории во вспомогательной школе / Ж. И. Шиф // Опыт преподавания истории во вспомогательной школе : эпизодические рассказы по истории СССР ; под ред. М. И. Кузьмицкой. – М. : Просвещение, 1964. – С. 18 – 27.
32. Шудря М. Лицарі булави. Розповіді про українських гетьманів. – К. : Велес, 2009. – 240 с.

Програму підготував: Косенко Ю. М.